

TARI ISTVÁN

Újabb ága van a sípnek

„Helyzetünk a legstabilabb:
a kisebbség továbbra is kisebbség marad.”

Halálának híre késve jut el hozzám. Ötvenöt évesen hal meg, 1998 januárjában. Barátja és harcostársa, Gálics István mellé temetik Lendván.

A hetvenes évek második felében ismerem meg őt, Szúnyogh Sándort.

Dús szakála mögé bújva, időnként csillogó szemével jelzi egyetértését, cinkosságát. Újságíróként megszállottan járja Muravidék apró falvait. Nemcsak híreket, tárcákat, a kor hangulatához igazodó költeményeket is ír.

*Három TV-antenna
a szomszéd lakótömb tetején
a minap összeölelkezett.
Senki sem tudja
hogyan történhetett.
Így akarták-e?
Vagy a szél
vette rá őket?
Ma is így vannak
ölelkezve
várják a szerelőket.*

Egy lassan széteső ország kirakatában dolgozunk. A kirakat árnyékosabb, kevesebb figyelmet vonzó részen.

Újságot írunk.

Magyar újságot a szláv tengerben, amelynek hajóiról most ne essék szó! Szóval: a magyar kisebbség számára készülő újságok szerkesztőségében dolgozunk. Olvasóink száma lassan, ám biztosan apadó, fogyatkozó, nagyjából tízezerre tehető.

Tudni akarunk egymásról.

A kétnyelvű oktatásról, az *önizgatás*ról – egymás között így nevezzük az öniigazgatást. Egy korlátolt és magyarul már idegenes ejtémódban küszködő, elvtársi fejtágításon hallottuk így, alig akartunk hinni a fülünknek: – nagyon jó! – ujjongtunk, Jugoszlávia útja valóban csak az *önizgatás* rögös útja, amiről nem lehet letérni!

Szóval: tudni akarunk az *önizgatás* alakváltozatairól, a szavakkal elkövethető bűncselekményekről, a politikai perekéről...

Recsegnek-ropognak már az ország eresztékei.

Ő nálunk a múltunkban, én náluk a jövőnkben mártózom meg. Persze, a jövő mindig zavarosabb, kiszámíthatatlanabb.

Nincsenek illúzióink a sajtószabadsággal kapcsolatban, a „laptulajdonosok” szabadságát alaposan megismertük. És tisztában vagyunk „kenyéradó gazdáink” elvárásaival is. Elvégre ezekben a lapokban kellene fogyaszthatóvá, tálalhatóvá, elfogadhatóvá tenniük az újságíróknak mindazt, ami már a kutyának sem kell. Igen, a napi politikai propagandáról van szó, akkoriban még jobban tudják a vezetők, hogy az irodalom, a művészetek a politikai propaganda legolcsóbb és legjobb reklámhordozói.

Hogy is mondta közös barátunk, Jóka: „csak népe csatlósa lehet az újságíró, az író”. Az igazi, a tényirodalom megszállottja.

És az ellenünk, a nemzetrészünk ellen elkövetett iszonyú bűnök is lassan elmondhatóvá válnak, felszínre törnek. Hiába vannak ezeknek a háborús bűnöknek elkövetői, haszonélvezői vezető beosztásban. És hiába nyilvánítják államellenségnek, ellenséges propaganda terjesztőjének, hiába büntetik, időnként példát statuálva, börtönnel a rebelliseket, hiába szabadítja ki Szerbiában a – később Balkáni Hentesnek nevezett – vezér a politikai rabokat: mindannak, ami ekkora mellébeszélésre, hamisságra épült, össze kell omlania, el kell tűnnie a térség legújabb háborúiban.

Szlovéniában, a legfejlettebb köztársaságban robban ki először a háború.

Még azon a nyáron találkozom vele a szülőföldjén, én, aki Szlovéniában hivatalosan már ellenségnek számítok, az ellenség lapjától érkezem, az ellenség lapjában szeretném megírni „gazdáim” gáztetteit. Közösen szemrevételezzük a háború nyomait, szorgalmasan fényképezem azokat. Őrihodoson a határőrök jól ismerik Sanyit, az őrházra is többször lőttek – ecsetelik. Mutogatják a golyónyomokat.

És mennyi ragasztószalag kellett ehhez a háborúhoz!

Magával ragad a ragasztószalagok tobzódása.

Az országos feliratokat, az összes fölöslegessé vált feliratot Szlovénia területvédelmét jelző ragasztószalaggal takarják, ragasztják le.

Képzletben a tépődő, sebtében adagolt ragasztószalagok fülsértő zajával, sebtében végigsimított, fölho-

lyagosodva összeragadt gyűrődéseivel foglalkozom... Bizony, a villámháború újabb anyagáról van szó!

A tölténytárok jobb kezelését, az új feliratozást, a szájak beragasztását, a kezek gyors összekötözését biztosító anyag lehetőségeiről.

Huncutul vigyorgó rám kérdésével az államhatár közelében:

– Azt tudod-e, ki volt a háború előtt a legjobb szlovén sielő?

– Gőzöm sincs!

– Hát Bojan Križaj – hallom a közismert sportoló nevét, és ebből a viccesnek szánt kérdéséből az derül ki, hogy Szlovénia immár túl van a háborún.

Igen, a háborúk mindig is választóvonalakat, cezúrákat jelentenek.

Igazodni lehet hozzájuk. Mélni lehet tőlük valamit.

– Igen súlyos harcok dúltak a határátkelőhelyek közelében – meséli a hodosi határmilícia egyik tagja. – Ezt az épületet is kíméletlenül lőtte a jugoszláv hadsereg. A mi életünket egy fa mentette meg, mely törzsével eltérítette a gyilkos lövedéket.

Lefényképezem az életet mentő fát, egy kicsit álldogálok előtte.

Számomra, kifordult szállítóedényeivel, ez a fa jelképezi a szlovén nép harcát, önállósulási törekvését.

Remélem, beheged ennek a fának a sebe.

– Arra nem gondoltunk, hogy ennyire elfajul az összetűzés – emel föl később Szúnyogh Sanyi egy elszáradt szőlőtökét. – A Mura megvédett bennünket. Meg is emelték a víz szintjét azokban a napokban szövetségeseink. A szlovéniai magyarság köréből senki sem esett el a háborúban. A legsúlyosabb harcok Muraszombat és Gornja Radgona térségében dúltak. A muravidéki magyarság támogatta a szlovénok harcát. A háborús múzsa nem tudott homlokot csókolni, ezért nem írtam verset a háborúról. Én úgy gondolom, hogy Szlovénia nem akar szakítani a jugoszláv piaccal, ám milyen kereskedelmi kapcsolat az, ha kirabolják a boltjaidat, ha nem fizetnek a munkáért, árudért. A magyarság idáig is a köztársasági

határok által fölszabdaltan élt. A háború sok pénzbe került, és mi csak abban reménykedhetünk, hogy javulni fog a helyzet.

Helyzetünk a legstabilabb: a kisebbség továbbra is kisebbség marad.

A hodosi vámhivatal falán még ott a régi címtábla, csak sebtében fedték le ragasztószalaggal az őrház jugoszláv címerét és a szövetségi jelzőt.

Lépten-nyomon kétnyelvű feliratokat fényképezek – Muravidéken szlovénok és magyarok élnek –, tán ez a kétnyelvűség is hozzájárul ahhoz, hogy otthonosabban érezzék magukat az emberek.

Persze ezt csak Szerbiában kell magyarázni, ahol időnként a nyelvünket is el akarják venni tőlünk a háború újsütetű képviselőházi vőlegényei.

*

Egy évvel később, Magyarországon, a Hetési Csárda parkolójában leállítom autóm motorját. Messziről fölismerem Szúnyogh jellegzetes alakját: kopasz fej, dúsan őszülő szakáll, némi huncut csapzottsággal elegy mosolygás: hasonlító ürülékben járunk mi valamennyien, kik a valóság föltárással bibelődünk.

Tetszik benne az a nagyon otthonos mozgás: az ember legyen otthon a saját szülőföldjén.

Kis csomagommal beszállok mellé, az autójába.

– Van útlevél? – kérdi vigyorogva, úgy látom, neki is tetszik a kíváncsiságom.

– Nem alakulnak annyira rosszul a dolgok, ha már egymáshoz is útlevelemmel kell járnunk – motyogom. – Ráadásul ugyanolyan útlevelemmel: egy nem létező ország útlevelemmel.

– Még egy évig használhatjuk ezeket a bordó útleveleket. Akinek lejár, az már újat kap, új szlovén útlevelet.

– Végül is egy új ország született.

– És ennek az új országnak sok pénzt kell költenie az új adminisztrációra, ezért oly drága az új útlevelem; sokan megtartották a régit is, inkább az teljen meg pecséttel; '93 tavaszán, májusában, júniusában vonják majd be a régi útleveleket. Addig ne izgulj, te, te

Szúnyogh Sándor

új keletű ellenség, addig könnyen átcsempészhetlek – csúsztatja útlevelebe az én útlevelemet, fölül csak egy ujjnyi látszik ki belőle. Így mutatja föl, zúgó autója ablakából a két egymásba csúsztatott útlevelet a fiatal határőröknek, akik régi ismerősként üdvözlük, „tovább”-ot intve.

– Most már ti sem vagytok a kisebbség kisebbsége – koccintunk később.

– Önállósultunk. Nemcsak nekünk, az olaszoknak is van új, kétnyelvű útlevele, pedig ők még feleannyian sincsenek, mint mi vagyunk, ők csak két-háromezren vannak, ők is őslakosok Szlovéniában. Nekik sokkal erősebb az anyaországuk. Idáig, 1992 őszéig csak két-három szlovén–magyar vegyes vállalat alakult meg, az olaszoknak idáig már negyvenkét vegyes vállalatuk van, ami nemcsak az olasz kisebbség gazdasági felemelkedését jelentheti, hanem olaszáguk könnyebb megtartására is ösztönözheti a Szlovéniában élő olaszokat. Szinte mindegyik, olaszok által is lakott faluban van egy-két vegyes vállalat, mézsárszék, autószerelő, borpalackozó üzem, szóval az olasz kisebbség nagy része ezekben a vállalatokban dolgozik.

– Önállósultatok, ezt mondtad?

– Hát azért alakul a mi helyzetünk is. Több új határátelöhely nyílt. Új utakra van szükségünk, új vasútvonalakra. Most újból oda kell lerakni a síneket, ahonnan azokat felszedték. Most újból fel kell vennünk a kapcsolatokat.

– Szerbiával is?

– Szerbiával is. Sok szlovéniai vállalat tőkéje, áruja Szerbiában maradt. Sok szlovén üzletet kiraboltak Szerbiában. Az új viszonyok kialakításához tisztázni kellene a régi számlákat. Sok szlovén vállalatvezető bele is bukott szerbiai kalandjába. Ezek a szakemberek lehetnének a Szerbiával való új kapcsolatok kialakítói.

– Önállósultatok...

– Önállósultunk. Hamarosan beindul Lendván a televízió is. Most kéthetenként van fél óránk, azzal, hogy a napi hírműsorokba is bekapcsolódunk. A pesti híradó műsorába is bekapcsolódhatunk, képet is küldhetünk egymásnak.

Magyar könyvkiadásunk tavaly volt a csúcson, tizenegy könyvet adtunk ki, irodahelyiség, titkárnő nélkül; tizennégy-tizenöt állandóan írogató emberünk van, közöttük néhányan még egészen fiatalok. Változatlanul érdekel bennünket az utódállamok magyar irodalma, folyóiratunkban, az évente kétszer

megjelenő Muratájban most készítünk egy válogatást, egy kis ízelítőt a felvidéki magyar irodalomból. Aztán viszonznunk kell a Szivárvány elnevezésű amerikai–magyar folyóirat baráti gesztusát is, hiszen ez a folyóirat bemutatta a szlovéniai magyar írókat.

– Még mindig annyit csavarogsz?

– Mostanában még jobban megszerettem ezeket a kicsiny falvakat! Mindegyik kis erdei utat szeretném minél jobban megismerni. Az idei aszály jól megviselte a szőlőt, ám úgy érzem, nagyobb baj nem történt. Kevesebb leve volt a szőlőnek, ám a mustban a cukor foka 19-21 volt. Tizenöt éve van szőlőm, ám ilyen jó minőségű mustom még nem volt. Vidékünk 1992-es borai szinte csak miseborok lehetnek. Mondta is egyik ismerősöm: a '92-es borunk nem bedob az árokba, hanem átdob az árkon.

*

– Szüretkor az emberek nagyon együtt vannak – kortyol a borába Szúnyogh, a költő, aki ahhoz a maroknyi muravidéki magyar értelmiségihez tartozik, amely időnként a kisebbségek között is kisebbségben érzi magát. Szeretnek a költők játszani a szavakkal, a világgal: ettől érdekesek...

– Talán ez a táj, talán ezek a szokások tartják meg bennünk a nemzeti tudatot – néz rám hunyorogva, amire csak bólintani tudok.

És el kell neki hinnem, hogy megtartó szerepe van a szőlőnek, még úgy is, hogy időnként azzal vádolják: elbutítja az embereket.

A muravidékiek sokat vesződnek szabadidejükben a szőlővel. Sok munkát, sok tudást igényel a szőlő megművelése – és amiért megszenvedünk, ahhoz bizony ragaszkodni is tudunk.

– A fontos dolgok nálunk a pincében történnek. A muravidéki magyar írócsoport első gyűlésére is egy pincében került sor. A *Tavaszwárás* című antológiánkat is egy pincében, Ivanec Pista pincéjében mutattuk be. A Lendvai Művésztelep záróünnepsége is valamelyik hegyi pincében történik. Az én pincém-ben is számos művész, alkotó ember megfordult már. Össze kéne gyűjtenem az aláírásukat egy falra, hadd lássa az utókor, mennyire mozgalmas volt az életünk.

A legjobb ötleteink is a pincében születnek, ahol oldottabb a hangulat. Most mondjam azt, hogy egy pár napos közép-európai írótalálkozó tervét forgatjuk fejünkben? Hiszen valamikor itt nyomtattak először magyar nyelvű könyvet: 1574-ben Kultsár György prédikátor Postilla-gyűjteményét. Regényben is meg

kéne írni azt, hogyan gördül be ide a lengyel nyomdász kocsija. Az örök, a lendvai vár őrei azt hitték a nyomdászokról, hogy komédiások. Csak Bánffy Miklós főispán tudta róluk az igazat, hisz ő hívta meg őket.

A muravidéki magyar írók sorsa is hasonlít a XVI. századbéli lengyel nyomdászok sorsához. Minket is sokan komédiásoknak vélnék, pedig csak az a helyzet, hogy nekünk muszáj prófétáknak lennünk saját hazánkban. Máshol nem lehetünk próféták. Hangunk nem halatszik messzire. A Vajdaságban is alig tudnak rólunk. Hogy csak a saját példámat említsem: írtam

néhány könyvet, évtizedeken át szerkesztettem Naptárunkat, ám a *Kortárs magyar írók kislexikonába* mégsem kerültem bele. A lexikon vajdasági szerzői megfélemedeztek rólam.

Rólunk elég könnyen megfélemedeznek, amin nem szabad bosszankodnunk. Az a fontos, hogy dolgozzunk; csináljuk, amíg bírjuk. Az a lényeg, hogy itt otthon érezzük magunkat. És talán a fiataljainkra is hatni tudunk, akik szokás szerint elégedetlenek, elégedetlenkednek. Ám előbb-utóbb letisztul az ő hőbörgésük is, előbb-utóbb belőlük is lesz valami, ők is gyökeret eresztenek itt, ők is megkapaszkodnak ezen a tájon. Tizenöt-húsz évvel ezelőtt csak néhány embert érdekelt felénk a művészet, most már legalább húszan vannak, akik igazi érdeklődésből járnak irodalmi estre, tárlatmegnyitóra stb. Valamikor nagyon szerettünk volna valamelyik íróegyesülethez tartozni. Ma már úgy vagyok velem, hogy szívesebben tartoznék egy falusi tűzoltóegylethez vagy Mária-társulathoz, amelyben szép lányok vannak, mint bármelyik íróegyesülethez.

Ma már nem akarunk egyik írószövetséghez sem tartozni. Kiharcoltunk magunknak egy folyóiratot, a Muratájat; megalakítottuk írócsoportunkat, és a szőlőhegyen jól érezzük magunkat. Ráadásul kitűnő

Egy lövédék nyoma

borra van kilátásunk, noha a termés 30 százalékát elvitte a jég, ám a tőkén maradt fürtök majd kicsattannak az éjjeli harmattól. Ebből a borból nyugodtan megkínálhatjuk barátainkat, a messziről idetévedőket is.

Hallgatom Szúnyogh Sándort a szélmeghajtású „kelepelők” zajában. Vilódzó műanyag szalagoktól, csattogó kereplőktől, csengő-bongó vasdaraboktól, riasztó lövésektől elevenek szüret idején a muravidéki szőlőhegyek.

Nemcsak az emberek, a seregélyek is szeretik a szőlőt.

*

Fényképeket nézegetünk.

– Jól megjósoltad tavalyelőtti írásodban a ’91-es háborút – mosolyog bajsza alatt Bence Lajos.

– Könnyű dolgom volt, a szellemi zűrzavart bárki kitapinthatta!

„Asztalomon időnként, a legváratlanabb pillanatokban, nagyot durran egy ásványvizes üveg. Abban az üvegben mézédés mustot hoztam haza az egyik muravidéki présházból. Most az a maradék, félüvegnyi must erjed, feszítené szét az üveget, a világot – és jobb híján csak a dugót vágja ki pezsegve, füstölögve. Minél jobban rászorítom a dugót, annál nagyobb, annál ijesztőbb, már-már puska lövéshez hasonló a durranása. Mintha csupán a sorsunkat testesítené meg ez a félüvegnyi feszengő, habzó zavarosság, mely néhány nappal ezelőtt még mézédés nedűként itatta magát.”

– Lefényképeztem tavaly nyáron a háború nyomait – mutatom neki a ragasztószalaggal (melyen ez áll: TERITORIALNA OBRAMBA REPUBLIKA SLOVENIJA) betakart jugoszláv címerről, az őrihodosi vámház falán leragasztott feliratokról, golyónyomokról készült fotóimat.

– Jól dokumentálják azt a kéthetes háborút, mert végül is háborúnak nevezhető az a két hétig tartó felfordulás, amelynek végén a jobbára szerb vezetésű jugoszláv hadsereg kivonult innen.

Nem tudom, fotózta-e még ezeket a nyomokat más rajtad kívül.

Kezdetben, főleg Magyarországon sok minden nem volt világos. Ki kit és miért is támad? Joga van-e egy ennyire kis, nagyjából kétmillió lélekszámú népnek az elszakadásra? Hirtelen kellett döntenünk arról, hogy mit akarunk a jövőben. Az itt élő magyarság zöme (85-90%-a) a népszavazás alkalmával a függetlenségre szavazott. Már az ötvenes évektől kezdve a szlovénok felé húzódott a muravidéki magyarság. Mi itt elég jól elvöltünk a szlovénokkal, a közhangulatot ma is a velük való együttélés szorgalmazása jellemzi. Hogy miért? Ez egy igen hosszú mese! Anyaországunk közönye is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az itt élő, immár a tízezernél jóval kevesebb lélekszámú magyarság ne akarjon olyan nagyon az anyaországhoz tartozni. A gazdasági helyzet itt mindig jobb volt, ma is jobbnak tűnik.

– Hosszú időn át a kisebbség kisebbségének érezték magatokat. Szlovénia független országgá válásával az ötágú síp, amely, ugyebár, eleve hatágú volt – ha ezt Gyula bátyánk hallaná! –, szóval: a sokágú síp új ága lettetek.

– Önállóbbak lettünk, önállóbb lett a kultúránk, most már nem kell másoknak beszélniük, cselekedniük helyettünk. Az már a realitás, hogy a szlovénokkal kell tárgyalnunk, hogy nekünk kell elérnünk azt, amit szeretnénk. Nem kaptunk mi eddig sem keveset a szlovénoktól, csak a pártállam bemerevedett kulcsai szerint kaptuk a pénzt. Most ki kell harcolnunk azt, ami megillet minket. A jól megívott harc tartást ad az embernek.

*

Húsz évvel később: ülünk Lendván, a Bánffy Központ barátságosan bordó falai közt, Szúnyogh Sanyi

aranyló fejszobra alatt. Most leplezték le Király Ferenc szobrászművész alkotását, az 1998-ban elhunyt Szúnyogh fiatal korában mintázta meg a Mester, az a szobra került méltó helyre a muravidéki magyarság művelődési életének központjában.

Az arcok ünneplésesek, a visszaemlékezők meghatottak, a baráti kör ismerős. A Bánffy Központ közönsége érzi azt, hogy fontos dolog történik 2012. november 16-án: a muravidéki magyarság emléket állít hű fiának, krónikásának, költőjének.

Visszajövök – ez Szúnyogh Sándor válogatott verseit tartalmazó kötetének címe.

Közös portyázásunk képei villognak a vetítő vásznan: fiatalon, lobogó szakállal a Lendva-hegy tetején

Szúnyogh Sándor

álló kápolnánál, ahol Hadik összeaszalódott, sárga lábujjait nézegettük, üvegkoporsóban fekvő múmiáját fürkésztük. Azét a Hadik Mihályét, akinek fia, Hadik András, Bukovinát felszabadítva, székely falvakat alapított. Kárpát-medencei, egymást rengeteg szállal összekötő történetek kavarnak: Hadik András nálunk, Újvidék közelében, a futaki templomban van eltemetve. A háború nyomait őrző képek sorjáznak: a tank lövedékétől megsérült fa törzséről; a ragasztószalaggal leragasztott címerről, a már nem létező ország rövidített nevének betűit őrző, elévült határkőről, egyre nehezebbé váló találkozásainkról.

Szúnyogh aranyló fejszobra alatt ülünk.

Királynak is Szúnyogh mutatott be. Akkor már alig álltam a lábamon. Előtte Sanyi édesapjánál járunk, aki három óriási söröskorsót borral töltött meg, piciny szódát futtatva szét a rizling felszínén. Kocintottunk.

– No, Isten hozta – kezdte el kiinni a legalább fél-liternyi korsót. És szép lassan, egy hajtasra kiitta. – Maga talán beteg? – figyelte huncutul ádáz küzdelmemet a hegy levével.

– Pihennem kell – magyarázkodtam.

Gálics István lendvai műterme

– Nem fáj a keze? – heccelt.

Meg fogom inni, ha belegebédék is! – gondoltam elszántan. És nem maradtam szégyenben. Iszonyú rossz bora volt.

Csak később, a '91-es háború után tanult meg igazán jó borokat készíteni a muravidéki magyarság.

*

Képzeletben Gálics Pista műtermében nézelődöm.

Jártatom a szemem, arra a gráci tarkaságra gondolva, mely megelőzte lendvai látogatásomat.

Ausztriai alkalmi kiruccanásom emlékezetes kora őszi tarkaságában nagyon megörültem a Murának, hídjáról föltűnően tisztának látszott fürge vize. Aztán a város harangjátékról elnevezett terének művész-boltjában ragadtam le, ahol a pasztell hihetetlenül gazdag színválasztékán kedvemre legeltethettem a szemem.

A fejlettebb világban sokkal több szín, árnyalat létezik – állapíthattam meg ismét magamban, 1990 őszen, a gráci utcák nyüzsgését élvezve.

Aztán, az országhatárt átlépve, nem véletlenül tértem be Gálics lendvai műtermébe, mely a muravidéki

magyar alkotók találkahelye, sajátos hangulatú tájháza, biztos pontja. Igen, jó kisugárzású támaszpontja, bázisa, fűjtatója... Legtöbb muravidéki utam már érintette ezt a helyet, ezt a földszintes házat, ezt az élő, kicsiny muravidéki múzeumot, amelyben Gálics nagypaja verte valamikor a vasat, patkolta a lovakat, hiszen kovács volt ő, egyszer le is égett ez a háza, a háza. Apja kezdetben kéményseprő volt. Füstfaragó. Kémények, kormok ismerője.

Korom és nyomdafesték, füst és látomások, folytonosság és szárazpecsét.

Apja pecsétje is fel-feltűnedezik nagy formátumú metszetein, grafikáin: „Kémény Söprő Mester A. Lendva” – áll az ovális keretben.

Film vagy fénykép idézhetné föl teljesebben Gálics összegyűjtött régi tárgyainak végtelen sorát, a kicsengőktől kezdve, tányérok, ecsetek, köcsögök, üvegre festett szentképek, gyertyatartók, koppantók, régi pisztolyok, lakatok, kulcsok, öntőformák, üvegesék, patikaedények, órák, gerebenek, kuglófsütők, szüretelőkések, fateknők, kékfestőminták stb., stb. tömkelegén át a hangvilláig, a bajonettig, a perui pipáig, a kőkorszak baltájáig.

Gálics István, ez a szerény, halk szavú képzőművészünk gyűjtő is, Szlovénia legnagyobb egzotikus lepkegyűjteményének tulajdonosaként vigyázta, csodálta, osztotta meg lepkéi látványát.

Színek a lepkék szárnyán, színes hímporból összeálló ábrák, színes pontokból összeálló, kinyomtatott grafikák...

Lepkék és hegedűk alakja tűnik fel folyamatosan Gálics korai grafikáin.

Egyelőre maradjunk csak a külsőségeknél, és gyönyörködünk a fa erezetében, a lepkeszárnyak erezetében, a hegedű formájában, amely szelíden emlékeztet a női test körvonalára, és hagyjuk békén a muravidéki emberek, a muravidéki magyarok lelkiállapotát – kezdtem róla szóló értekezésem a kilencvenes évek elején, a háború előtt.

Igen, továbbra is gyönyörködünk csak az apró repedésekben, rovátkákban, a rovarok karmizálásában, kaparászásában. Mert a lendvai Gálics István sem akart egyebet, csak gyönyörködni mindabban, amivel a természet ajándékozza meg az embereket, amivel a természet ajándékozza meg önmagát.

A képzőművészek másként látják a színeket: többet tudnak a színekről; számukra egy-egy szín fölbukkanása örömet jelenthet, a gyönyör forrását jelentheti...

Gálics a lepkék szárnyán tanulmányozta a színeket, gyönyörködött bennük. Mert a lepkék szárnyán minden szín a helyén van, egyik szín sem jelenhet meg véletlenül! Ott mindegyik tarka foltnak funkciója van, mindegyik szín az életet szolgálja. A fennmaradást! És legszebbek a születés színei: nincs szebb színjelenség a gubóból kibújó lepke születéstől nedves szárnyainál. Aki azt látni akarja, annak a lepkekeltető közelében a helye.

Gálics István gimnazista kora óta gyűjt, tenyészt a lepkéket, rovarokat. Büszkén mutatta gyűjteményét, azt, hogyan is kell préselnie, kivásálnia a törékeny szárnyakat: hihetetlenül nagy türelem, kitarítás kell hozzá. – Nem véletlenül lettem képzőművész – szólta el magát a lepkeszárnyak színes erdeje fölött.

Igen, Gálics nem véletlenül lett grafikus, nem véletlenül fordult épp az egyik legősibb és legnagyobb precizitást, türelmet, szakmai fölkészültséget igénylő grafikai eljárás, a színes fametszet világa felé a '70-es évek elején.

A '70-es években a szitanyomás volt a legdivatosabb grafikai eljárás képzőművészeink körében. Ak-

koriban a színes fametszetek készítése elavult dolognak, különködésnek számított. Persze, csak azok körében, akik haladni akartak a korrallal, akik mindenáron korszerűek akartak lenni, akik a divattól várták a fontos impulzusokat, akik kirakatba kíváncsoztak, akik a könnyebb ellenállást, a dolog könnyebbik felét választották.

Az 1944-ben Lendván született Gálics István a dolog nehezebbik felét választotta. Jó iskolában tanult, 1971-ben szerzett oklevelet a ljubljani képzőművészeti akadémián, a grafikai mesterkurzust (R. Debenjak tanítványa volt) 1974-ben fejezte be.

Azóta Lendván élt és alkotott. Nagyapja egykori házában rendezte be grafikai műhelyét, és az a ház, amely valamikor az üllő csengésétől volt hangos, a szlovéniai magyar értelmiségiek egyik gócpontjává vált. Abban a házban a régi világ tárgyai között beszéltek meg ügyes-bajos dolgaikat a Muravidék alkotói, azok az írók és költők, akiknek könyveit a házigazda illusztrálta. Gálics lenyűgöző szakmai felkészültséggel és művészi alázattal alkotott. Lepkéi, hegedűi, fölprított hegedűkből összeálló tájképei (a dimbesdombos Muravidéket idéző tájképei), följegyzései, fossziliái a saját és a környezetében élő emberek közérzetét, természet utáni sóvárgását, természettel való kapcsolatát tükrözik igen hitelesen, arra figyelmeztetve, hogy mindaz, ami korszerű, egyben archaikus, és fordítva: mindaz, ami archaikus, egyben korszerű is.

Mostanában ismét divatosá váltak a régi technikák, a mesterségbeli tudás újból követelmény. És a nagyméretű színes fametszeteket készítő, ezt a legősibb grafikai eljárást alkalmazó, fametsző Gálics István méltán tartozhat legjobb grafikusaink élvonalába. Művészetét Japánban is megbecsülik: alkotásaival nagy sikert aratott a tokiói, vakajamai és kamagavai tárlatokon.

Élete végén Muravidék házainak, présházainak eső marta, ember faragta, rovar rágta deszkáit gyűjtötte, emelte be grafikáiba, azokkal a használat alakította fákkal készítette lenyomatait.

Sírkövénél, a lendvai temetőben, születésének és halálának évszámainál időzve (1944–1997) lehetetlen nem arra gondolnom, hogy művészetete a sorvadó muravidéki magyarság igazi menedékhelyévé, kapaszkodójává vált.

Erről is túl kevesen tudnak a Kárpát-medencében.

Túl hosszú ideig nem szerethettük azt, ami a miénk...